

verujejo v Boga v pričakovanju boljšega življenja. Emil Cencig je napisal beneško povest "Berač in razbojnik" v slovenskem knjižnem jeziku.

Trinkov koledar je poljudnoznanstvena publikacija, v kateri je opisano kulturno življenje beneških ljudi in njihovo ustvarjanje umetniških in literarnih del. Koledar poživljajo ilustracije, ki jih je prispevala Loretta Dorbolo.

Gorazd Marušič

ACTA CARSOLOGICA

(Krasoslovni zbornik), št. 20, SAZU (4. razred), Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU Ljubljana, 1991, 222 strani

Inštitut za raziskovanje krasa v Postojni, ki je po drugi svetovni vojni pričel delati l. 1955, je doslej izdal 21 zbornikov. Sprva so imeli naslov Poročila (Acta casologica). So ogledalo razvoja kraškega inštituta in obenem vsega slovenskega krasoslovja, to je vede, ki ima edina, v imenih Karstunde, karstologie in karstovedenie, v korenu ime kake slovenske pokrajine. Rast kraškega inštituta pomeni tudi njegovo vedno večjo povezanost s krasoslovjem v tujini, o čemer priča zadnja, dvajseta številka zbornika. Objavlja namreč referate slovensko-francoske okrogle mize o gorskem sredozemskem krasu. Kot pojasnjuje prof. J. Nicod v svojem članku, imajo francoski krasoslovci za sabo že precej okroglih miz s tujimi krasoslovci. S postojnsko pa so končno zapolnili vrzel in prišli v deželo "klasičnega krasa". (Žal ni pojasnjeno, ali je s tem mišljena regija Kras, od koder izhaja pojem krasa, slovenski ali Dinarski kras). Vodja slovenske strani okrogle mize, predstojnik postojnskega inštituta dr. A. Kranjc, pa v uvodnem članku ugotavlja, da segajo obiski francoskih kolegov pri nas in naših raziskovalcev v Franciji v preteklost vse do Ivana Vajkarda Valvasorja, ki je obiskal, kot piše, jamo "De Sainte-Baume" v južni Franciji.

Zbornik prinaša 15 prispevkov in od teh jih je osem delo francoskih piscev. Za bralce Annales najbrž niso posebno zanimivi njihovi prispevki o krasu v Franciji in v tujini. Kogar zanimajo, si jih lahko prebere v izvornem jeziku ali v slovenskem prevodu ali povzetku v zborniku. (Referati slovenskih udeležencev imajo prav tako popolne ali delne prevode ali vsaj daljše povzetke, večidel v angleščini). Od napovedanega bomo tu omenili le en primer in sicer referat M. Lamberta "Izotopska datacija periglaciala z jugoslovanskega Jadrana" (str. 26-34). Gre za datacije z metodo 14C za več primerov puhlice, eolskega peska ali pobočnih sedimentov iz severnega Jadrana. Navedene so starosti za puhlice na otoku Susku, pri Laterni v Savudriji, za mešane, pretežno gruščnate plasti pri Baški na Krku in gruščne pri Pudarici na Rabu. Dobljene starosti avtor primerja s podobnimi datacijami

pri Benetkah in datacijami podobnih odkladnin iz jame Sandalije v južni Istri. Tam naj bi bile plasti z aurignacijenom stare 25.340 let BP (+-450), plasti z gravitensko kulturo pa 21.740 let (+-450). Avtor pravi, da je, podobno kot ob francoski sredozemski obali, v najbolj hladnem in suhem stadialu zadnje ledene dobe med okoli 35.000 in 11.000 leti BP periglacialna klima zajela s tundro tudi severni Jadran in povzročila močno krušenje skalovja. Preko kopnega Tržaškega zaliva je burja nanesla na obalo Savudrije pri Laterni puhlice, katerih spodnji sloj naj bi bil star 11.155 let. M. Lamberta je potrebno pohvaliti, ker se je potrudil in citiral večino objav v jugoslovanskih jezikih.

Z datacijo sedimentov se ukvarja še en prispevek, in sicer razprava N. Zupana "Datacija sig v Sloveniji" (str. 187-204). Avtorica je študijsko bivanje v Torontu izkoristila za analizo vzorcev sig iz Pisanega rova Postojnske jame, Zelških jam, Fižence (Predjama), Vilenice, Lipiške jame, Velike ledenice v Paradani in Mejam. Uporabljena uranova - torijeva metoda dovoljuje določevanje starosti do okoli 350.000 let, kar desetkrat presega domet metode s 14C. Dobljene starosti so v razponu med 19.900 let BP (+25.560. - 24.700 let - Pisani rov - in 350.200 let (+56.900. - 44.000) v Lipiški jami. Sige v Veliki ledenici v Paradani pa naj bi bile stare nad 350.000 let. Zupanova je s temi podatki dopolnila starejšo preglednico datacij iz slovenskih jam, v kateri daleč prevladujejo meritve z metodo 14C. Na njihovi podlagi je pred desetletji pri nas in v svetu prevladovalo mišljenje, da je večina kapnikov iz naših jam holocenskih, točneje, oz bolj vlažne atlantske klime, medtem ko naj bi starejše uničila ledena doba. Pisec teh vrstic je v članku v Glasniku srbskega geografskega društva (1979, št. 2) podvomil o pravilnosti take sheme za nižji, zlasti primorski in sredozemski kras. V imenovani tabeli je najstarejši, z metodo ESR datirani kapnik (iz Pisanega rova Postojnskega jamskega sistema) star 530.000 let in je torej preživel vse ledene dobe. V izpopolnjeni preglednici datacij sige iz slovenskih jam v zadnji ledeni dobi ne najdemo več luknje. Ali se to pravi, da tedaj kapniška rast vsaj na nizkem krasu ni povsem zastala oziroma sige ni bila uničena. Ali pa tudi uranova - torijeva metoda še ni povsem zanesljiva? O tem je bilo na zadnjem mednarodnem speleološkem kongresu v Budimpešti precej govora.

J. Kogovšek, prav tako iz postojnskega kraškega inštituta, je prispevala stilno lepo napisano razpravo "Kvaliteta ponikalnice Pivke v letih 1984 do 1990" (str. 164-185). Potem ko primerja inštitutske meritve z že objavljenimi podatki drugih avtorjev, zaključuje naslednje. V 60. in 70. letih je Pivka še čista zapuščala jamski sistem na začetku Pivškega rova Planinske jame. Po l. 1984 je pričela kvaliteta vode padati, zlasti ob nizkih vodah poleti, jeseni in pozimi. Odkar je l. 1987 pričela delovati čistilna naprava za odpadne vode mesta Postojne, se je stanje popravilo. Ostala pa so ob nizkih vodah krajša

močna onesnaženja kot posledica okvare čistilne naprave, toka odpadne vode mimo nje, morebiti tudi neznanih pritokov k podzemeljski Pivki, pritoka onesnažene vode iz vojaške pralnice perila v naselju Otok v Črni potok. Potencialna nevarnost pa so tudi nenadni izlivi gnojevke iz živalskih farm v vode Nanoščice.

Najdaljšo razpravo je prispeval urednik zbornika P. Habič (133-164). Pod naslovom Geomorfološka členitev NW Dinarskega krasa prikazuje delitev krasa po vzporednih pasovih, ki potekajo v dinarski smeri med Istro in Temenico. Njegova členitev je narejena na osnovi geotektonske sestave. Pri tem upošteva celostni značaj površja in ne več samo izbrane kraške pojave. Loči zunanji perijadranski kras, osrednji visoki Dinarski kras in notranji peripanonski kras, vse te pasove pa deli še na 2 ali 3 podskupine. Toda na karti z naslovom Geomorfološka delitev dinarskega krasa v Sloveniji kraško površje predvsem tipizira. Ni pa v tekstu podrobnejše obrazložitve teh tipov. Med drugim ne zremo, ali pomeni višji kopasti kras stogasti, za trope značilni kras, ki naj bi se ohranil v najvišjih legah našega krasa.

P. Habič v zborniku analizira več tisoč km² kraškega ozemlja. S. Šebela in J. Čar pa v razpravi Geološke razmere v podornih dvoranah Vzhodnega rova Predjame (str. 205-222) obdelujete le nekaj hektarjev razsežno podzemlje. Ugotavljata, da so dvorane nastale znotraj tektonsko najbolj porušene cone, kjer je podiranje pospešilo odnašanje kamnine po vodi. Ko ga je bilo preveč, so se tokovi prestavili v robne, manj porušene cone istega preloma, kjer je skala trdnejša. Prispevek Šebelove in Čara je dokaz, da se da tudi iz drobnih oblik ugotoviti zakonitost, veljavno za vso kraško podzemlje, ki ima podobne pogoje.

Skratka, zbornik prinaša mnogo nespornega, pa tudi nekaj spornega gradiva. Taka je pač običajna pot znanstvenega razvoja, ki nekatere kamne takoj vgradi v svojo stavbo, druge šele po obdelavi, nekaj pa jih prezre.

Ivan Gams

Mirijam Požeš: RAZVOJ PODEŽELSKIH NASELJ V OBČINI KOPER

Geographica slovenica 22/I, Inštitut za geografijo, Ljubljana, 1991, 114 strani, 10 slik, 23 fotografij.

Branko Pavlin: SODOBNE SPREMEMBE KMETIJSKE RABE TAL V IZBRANIH OBMEJNIH POKRAJINSKIH ENOTAH PRIMORSKE SLOVENIJE

Geographica slovenica 22/II, Inštitut za geografijo, Ljubljana, 1991, 124 strani, 2 fotografiji, 8 kart, 25 tabel.

Zadnji letnik *Geographice slovenice* objavlja v dveh ločenih publikacijah za naše pokrajine zelo aktualni razpravi dveh mladih domačih magistrov.

Občina Koper je bila do l.1954 izrazito poljedelsko zaledje industrijskega in pristaniškega Trsta. Šele z načrtnim gospodarskim razvojem Kopra je intenzivna rast zajela 30 % občine in povsem spremenila naravo vasi, drugi, večji del podeželja pa je zajela depopulacija. V zadnjem desetletju je prišlo do zaustavitve negativnih demografskih trendov zaradi načrtnega razvoja infrastrukture na celotnem podeželju in pospeševanja kmetijstva, kar je prispevalo k izboljšanju življenjskih razmer na podeželju. To potrjuje tudi dejstvo, da le v četrtini naselij manj razvitega zaledja ni bila zgrajena nobena nova hiša.

Mirjam Požeš se je lotila analize zgradbe in oblike naselij v občini Koper z namenom, da bi ugotovila tiste poteze, ki jih je potrebno ohranjati pri gradnji novih delov naselij. Vseh značilnosti ne moremo enostavno prenesti v nove dele naselja. Številni dejavniki, ki so bili pomembni v preteklosti, so danes povsem drugačni. Takšna zgradba in oblika naselij je lahko danes nefunkcionalna za nove dele naselja. Pri obnovi vaških jeder moramo odgovoriti na vprašanja, katere elemente je potrebno in možno ohranjati.

Ker je pričakovati intenzivnejšo urbanizacijo celotnega podeželja, je prvi korak k njenemu načrtnemu usmerjanju poznavanje pravil, po katerih so zgrajena obstoječa naselja. Zgradbo in obliko podeželskih naselij sestavljajo stanovanja in gospodarski objekti (istrska hiša), objekti z javnimi funkcijami (šola, cerkev, gostilna), ceste in trgi ter kmetijske površine znotraj naselja (vrtovi, sadovnjaki, posamezna drevesa in druga vegetacija).

Avtorica ugotavlja, da domovi v istrskih vaseh ležijo na robu parcele, med seboj v ravni vrsti ali pod različnimi koti, v obliki črke L ali v polkrogu. Nize domov med seboj ločujejo prometnice ali dvorišča, na robu nekaterih naselij tudi zelene površine. Pred hišo je drevo ali pergola, zelo redko vrtovi. Na križišču cest v središču vasi so običajno razširitve, kjer je prostor za vodo ali drevo. Cerkev leži izven središča, prav tako šole, nastale v zadnjem času. Rob naselja določajo kmetijske površine, gozd na strmih ali cerkev. Razporeditev nizov hiš in ceste se prilagaja reliefnim oblikam in orientaciji površja. Vasi ležijo praviloma na južnem robu slemena, pod vrhom in ne na vrhu slemena. Zadnja stran hiše je brez oken ali drugih odprtin. Hiše so s pročeljem in dvoriščem obrnjene proti jugu in zahodu, zato se vrstijo v zaporednih nizih in se ne obračajo druga proti drugi kot v mestu.

Nasprotno velja za zgradbe novih delov vasi, da ležijo na večjih parcelah in sredi parcele. Vhod je na zadnji/severni strani in balkon je zamenjal dvorišče pred hišo. Hiše so orientirane glede na razgled, morje, brez upoštevanja ekspozicije. Novi objekti so med seboj oddaljeni in tako ne ščitijo drug drugega pred vetrovi ter večkrat ležijo na vrhu slemena.

Analiza zgradbe vasi je bila podlaga za izdelavo meril, ki jih moramo spoštovati pri določanju novih zazidalnih površin ob vaseh in pri določanju pogojev za postavitev